

Laura Marttinen

Topeliaaninen kuvitus varhaiskasvatussuunnitelmaan

Millä keinoin tuoda historiallisia viitteitä kuvitukseen?

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Medianomi (AMK)

Viestinnän koulutusohjelma

Opinnäytetyö

25.11.2014

Tekijä Otsikko	Laura Marttinen Topeliaaninen kuvitus varhaiskasvatussuunnitelmaan
Sivumäärä Aika	31 sivua + 1 liite 25.11.2014
Tutkinto	Medianomi
Koulutusohjelma	Viestintä
Suuntautumisvaihtoehto	Graafinen suunnittelu
Ohjaaja	lehtori Tuomas Aatola
<p>Oppinnäytetyöni painopisteenä on perehtyä Zachris Topeliuksen satuja kuvittaneiden suomalaisten kuvittajien töihin ja muodostaa niiden pohjalta historiaa henkivä kuvitus päiväkotia Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Topelius asui 1800-luvulla alueella, jolla nykyinen päiväkotia sijaitsee. Tämän vuoksi päiväkodin henkilökunta toivoi kuvitusten tyylin tuovan esille alueen historiaa.</p> <p>Tutkin oppinnäytetyössäni suomalaisten taiteilijoiden ja kuvittajien Topeliuksen satukirjoihin tekemiä töitä. Pääasiallisena ajanjaksona käsittelen kuvittajien tuotantoa suomalaisen satukirjankuvituksen alkumetreiltä 1950-luvulle asti. Käyn läpi joitakin kuuluisimpien suomalaisten kuvittajien, kuten Rudolf Koivun ja Albert Edelfeltin kuvituksia pyrkien hyödyntämään heidän työmenetelmiään omassa kuvitusprojektissani päiväkotia Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelmaan.</p> <p>Käsittelimistäni kuvista kävi ilmi tärkeimpiä aikakaudelle tyypillisiä piirteitä, joihin kuului esimerkiksi haaleus väreissä ja arkisuus asioiden kuvaamisessa. Perehtyminen kuvittajien käyttämiin väritysmenetelmiin auttoi valitsemaan kuvitustekniikan. Päädyin vesiväritekniikkaan, sillä se oli yksi Topeliuksen kulta-ajan vallitsevia väritystekniikoita kuvituksessa.</p> <p>Perehtyminen suomalaisten kuvittajien ja Topeliuksen satujen maailmaan on ollut antoisaa. Kuvani suomalaisen kuvituksen historian vaiheista sekä kuvitusten tekoon liittyvistä teknisistä kysymyksistä on selkeytynyt tämän oppinnäytetyön varjolla.</p>	
Avainsanat	topelius, kuvitus, lastenkirja, varhaiskasvatussuunnitelma

Author Title	Laura Marttinen Illustrating an Early Childhood Education Plan
Number of Pages Date	31 pages + 1 appendices 25 November 2014
Degree	Bachelor of Culture and Arts
Degree Programme	Media
Specialisation option	Graphic Design
Instructor	Tuomas Aatola, Senior Lecturer
<p>The aim of this thesis was to create illustrations for the early childhood education plan of Sakarinmäki day-care centre based on Zachris Topelius's fairy tales. The main objective in making the illustrations was to honour the time period when Topelius lived in the area of the current day-care centre, which was in the 1800's. The illustrations were supposed to express the history of Finnish children's books in terms of style.</p> <p>The process included familiarizing myself with the work of some Finnish illustrators and artists on Topelius's children's books. Starting from the first published Finnish children's book in 1847 to the 1950's the goal was to study the main trends and features of Finnish illustration at the time. The study included analysing the work of some of the most famous Finnish illustrators including Rudolf Koivu and Albert Edelfelt and applying their methods into illustrating the early childhood education plan of Sakarinmäki.</p> <p>The study exposed some key elements that were characteristic to the illustrations of Finnish children's books, which helped in choosing the right tools for the project. Watercolour technique was chosen in order to respect the history of Finnish illustration. The main characteristics for the illustrations of the time period mentioned turned out to be tepidness in colours and straightforwardness in picturing their subjects.</p> <p>The author thinks she has succeeded in forming a clear picture of the style of Finnish story-book illustration's history. In the future she hopes to continue in the path of illustration.</p>	
Keywords	topelius, illustration, children's book, early childhood education plan

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Toimeksiannon taustoja Sakarinmäen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan	3
3	Z. Topeliuksen sadut kuvituksissa	4
3.1	Ensimmäisiä suomalaisia satukirjankuvituksia	4
3.2	Kuvituksen kehitys Topeliuksen kirjojen sivuilla	7
3.3	Aikakauden ja suomalaisuuden keskeiset piirteet kuvissa	14
3.4	Kuvasta paperille – yleisimpiä painomenetelmiä Topeliuksen kulta-aikana	15
4	Varhaiskasvatussuunnitelman kuvitusprosessi	17
4.1	Esikuvat ja inspiraatio	17
4.2	Miten lapsi tulkitsee kuvaa?	20
4.3	Kuvitustekniikka aikansa ilmaisukeinona	21
4.4	Topeliuksen henkilöhahmot	24
4.5	Varhaiskasvatussuunnitelma ja kuvitus	25
5	Johtopäätökset ja yhteenveto	27
	Lähteet	29

Liitteet

Liite: Topeliusta kuvittaneita suomalaisia aikajärjestyksessä 1847–1952

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön painopisteenä on perehtyä Zachris Topeliuksen satuja kuvittaneiden suomalaisten kuvittajien töihin ja muodostaa niiden pohjalta historiaa henkivä kuvitus päiväkotia Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Pääasiallisena ajanjaksona käsittelen kuvittajien tuotantoa suomalaisen satukirjankuvituksen alkumetreiltä 1950-luvulle asti.

Sakarinmäen päiväkodin tärkeänä innoittajana toimii Zachris Topeliuksen satutuotanto. Topelius asui aikoinaan alueella, jolle nykyinen päiväkotia on rakennettu. Tästä syystä päiväkodin toiminnalla halutaan tuoda esille Topeliusta ja näin vaalia alueen historiaa. Koska päiväkodilla on läheinen suhde Topeliukseen, tutkin luvussa 3 hänen satuihinsa tehtyjä kuvituksia ensimmäisistä 1800-luvun kuvituksista aina 1900-luvun puoliväliin asti. Topeliusta kuvittivat monet aikansa kärkinimet Rudolf Koivusta Martta Wendeliniin ja Albert Edelfeltiin.

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus on toteuttaa kuvitukset päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan Topeliuksen satujen pohjalta. Sadut valikoituivat päiväkodin eri ryhmien mukaan, joiden nimet juontuvat suoraan Topeliuksen satutuotannosta. Kyseiset sadut ovat *Nuutti Pillipiipari*, *Vattumato*, *Kun muurahainen meni lääkäriin* ja *Metsäkarhu*. Varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää kymmenkunta kuvaa, eli jokaisesta sadusta noin 2–3 kuvaa.

Toteutan myös taiton varhaiskasvatussuunnitelmaan. Koska päiväkodin budjetti ei mahdollista työn painattamista painotalossa, tulee taiton olla sellaisessa muodossa, että sitä pystytään päiväkodissa tulostamaan, ja sivut tulee voida nittoa yhteen ilman, että luettavuus kärsii.

Koska kuvitusten aiheet liittyvät olennaisesti historialliseen henkilöön, oli päiväkodin toiveena niiden toteuttaminen siten, että kyseinen aikakausi tulisi jollain tavoin esille kuvissa. Topelius eli päiväkotia Sakarinmäen alueella, Helsingin Östersundomissa 1800-luvulla. Hänen tuotantonsa oli Suomessa erityisen suuressa suosiossa aina 1950-luvulle asti (Klinge, 1997). Suunnitellessani kuvituksia päätin siis tutustua sen ajan Topeliuksen satuja kuvittaneisiin suomalaisiin kuvittajiin ja aikakauden kuvitustyyliin tarkoitukseni kunnioittaa kyseistä ajanjaksoa ja inspiroitua siitä kuvituksia tehdessäni.

Topeliuksen sadut ovat pitäneet pintansa myös nykyaikana; niistä on kirjoitettu moderneja versioita vielä 2000-luvulla. Viimeisin kokoelma, Topeliuksen lukemisia lapsille Kirsti Mäkisen sanoin ja Risto Suomen kuvituksin on peräisin vuodelta 2013. Päätin kuitenkin työssäni keskittyä aikaan ennen 1960-lukua, sillä koimme päiväkodin henkilökunnan kanssa tärkeäksi pitää kiinni historiallisesta perspektiivistä kuvituksissa. En kokenut tarpeelliseksi liittää työhöni kuvituksia 60-luvulta eteenpäin, sillä ne edustavat tässä tapauksessa jo suhteellisen modernia näkökulmaa.

Vaikka historiallisten piirteiden esille tuominen työssäni onkin tärkeää, haluan, että siinä heijastuu myös nykyaika. Kuvien yleisönä toimii kuitenkin nykyajan ihminen. Lähtökohتانani ei ole entisaikojen kuvitustyylien jäljittely, vaan pikemminkin oman työni rikastaminen ajan painotekniikoista ja kustannussyistä johtuvilla rajoitteilla – asioita, joiden kanssa tällainen digiajan ihminen harvemmin joutuu painimaan.

Teen kuvitukset sillä ajatuksella, että niiden tulee toimia osana päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa, mutta koska niiden käyttö ei rajoitu ainoastaan kyseiseen kontekstiin, tulee niiden olla tarpeeksi monikäyttöisiä sopiakseen esimerkiksi koristamaan päiväkodin arkea lapsiryhmien nimitaulujen muodossa. Tässä tapauksessa on siis huomioitava kuvien toimivuus sekä osana varhaiskasvatussuunnitelmaa että itsenäisinä suuressa koossa.

Satukuvitusten tekeminen on itselleni todella mielekäs aihe, sillä kuvittaminen on vahvuuksiani graafisena suunnittelijana. Uskon tästä työstä olevan myös hyötyä työllistymisen suhteen, sillä tavoitteenani on tulla työskentelemään kuvittajana ainakin osa-aikaisesti.

Toivon tämän opinnäytetyön ensisijaisesti avaavan suomalaisen sadun historiaa yhden maamme arvostetuimmista kirjailijoista, Zachris Topeliuksen, siivittämänä, mutta myös toimimaan kunnianosoituksena suomalaista kuvitusta eteenpäin vieneille kuvittajille. Kohdistan työni kaikille suomalaisesta kuvitushistoriasta sekä Topeliuksen satutuotannosta kiinnostuneille. Luvussa 2 avaan kuvitustyöni taustoja päiväkotia Sakarinmäeltä saamieni ohjeistuksien perusteella. Luku 3 taas porautuu kuvituksen historiaan Topeliuksen siivittämänä ja luku 4 käsittelee kuvitustyöni käytännön osuutta, eli työprosessia.

2 Toimeksiannon taustoja Sakarinmäen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan

Varhaiskasvatussuunnitelmalla tarkoitetaan opasluontoista valtakunnallista, kaupunki-kohtaista tai päiväkodin henkilökunnan laatimaa päiväkotikohtaista suunnitelmaa, johon päiväkodin koko toiminta pohjautuu. Varhaiskasvatussuunnitelma toimii siis ikään kuin punaisena lankana niin lapsen kehityksen kuin päiväkodin arjen ja toiminnan ohjaamisessa. Myös lasten vanhemmat pääsevät sen kautta kätevästi tutustumaan päiväkodin toimintaperiaatteisiin. Yhdessä vanhempien kanssa jokaiselle lapselle tehdään yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Tässä opinnäytetyössä toteuttamani kuvitukset tulevat osaksi itse päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden pääasiallinen kohdeyleisö on päiväkotikäisten lasten vanhemmat, sillä varhaiskasvatussuunnitelma on suunnattu heille. Tulimme päiväkodin henkilökunnan kanssa kuitenkin siihen tulokseen, että kuvien tulee yhtä lailla palvella myös lapsia – olla sopivan naivistisia – sillä varhaiskasvatussuunnitelmassa ja päiväkodin toiminnassa lapset ovat pääosassa. Osa kuvituksista tulee toimimaan myös osana päiväkodin arkea kuvittamassa ryhmien nimitauluja, minkä huomioon ottaen niiden on oltava tarpeeksi mielenkiintoisia lapsiyleisönsä mielestä.

Vaikka kuvat esiintyvät ensisijaisesti kontekstissa, jossa niitä silmäilee aikuinen henkilö, on tässä tapauksessa mielestäni tärkeämpää miellyttää lapsiyleisöä. Jotta kuvat kuitenkin palvelisivat tarkoitustaan varhaiskasvatussuunnitelman kuvittajina, tulin siihen lopputulokseen, että niiden aiheiden on kuljettava käsi kädessä tekstin sisällön kanssa. Näin kuvat palvelisivat myös aikuista lukijaa ja nivoutuisivat tiiviimmin osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tyylin puolesta päiväkotihenkilökunta oli vahvasti perinteisten kuvitustekniikoiden kannalla. Ehdotukseni digitaalisesti tuotetuista kuvista sivuutettiin lähinnä olankohautuksilla, ja loppujen lopuksi tulin itsekin siihen tulokseen, että aihepiirin huomioiden käsintehty tuotokset tukisivat aihettaan parhaiten.

Olen opinnäytetyöni varjolla tutustunut muutamaankin eri päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan. Niissä on esiintynyt kuvia, mutta hyvin vähäisessä määrin. Kuvat on näissä tapauksissa suunnattu selkeästi vanhemmille, jotka varhaiskasvatussuunnitelmaa luke-

vat. Niihin on koottu niin lasten piirustuksia kuin valokuvia lapsista ja päiväkodista. Yleisvaikutelma on melko lattea, sillä tekstin ja kuvan suhdetta ei ole juuri mietitty. Teksti on myös näissä tapauksissa ollut melko vaikealukuista, sillä lähes sivun levyinen tekstipalsta on usein yhdistetty suurikokoiseen groteskiin kirjaintyyppiin. Pienempi palstanleveys ja helpommin luettava kirjaintyyppi ovat siis avainasemassa työn taiton suunnittelussa.

Tavoitteenani on luoda päiväkotia Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelmasta kiinnostava niin aikuiselle kuin lapselle. Tulen käsittelemään työn taittoprosessia myöhemmin luvussa 4.5.

3 Z. Topeliuksen sadut kuvituksissa

Tässä luvussa perehdyn suomalaisen satukirjankuvituksen historiaan Topeliuksen satujen alkumetreiltä aina 1950-luvulle asti. Tarkoitukseni on valottaa kuvituksen kehitystä tuolla ajanjaksolla Topeliuksen satutuotantoa esimerkkinä käyttäen. Jo pelkästään Topeliuksen satukokoelmista löytyy niin runsaasti eri kuvittajien esimerkkejä ja tyyliuuntia, että koin aiheeni varjolla riittäväksi tukeutua vain hänen tuotantoonsa. Liitteenä on Maria Laukan kokoamaan bibliografiseen luetteloon pohjautuva lista Topeliuksen tuotantoa kuvittaneista suomalaisista kuvittajista (liite), joka toimi suurena apuna kirjailijan laajan tuotannon ja sen suosion hahmottamisessa. Sisällytin listaan myös muutaman tuoreemman teoksen, sillä mielestäni ei pidä unohtaa Topeliuksen satujen merkitystä nykypäivän lapsille.

3.1 Ensimmäisiä suomalaisia satukirjankuvituksia

Zachris Topeliusta voidaan nimittää suomalaisen sadun isäksi. Hänen teoksensa, vuonna 1847 julkaistu *Sagor*, johon hänen vaimonsa Emilie Topelius piirsi kuvitukset, oli ensimmäinen kokonaan suomalainen kuvitettu lastenkirja (Peedu, 1985, 6).

Nämä ensimmäiset suomalaiset satukirjankuvitukset, litografioina toteutetut Emilie Topeliuksen piirrokset (kuva 1), ovat myöhempiin suomalaisiin kuvituksiin verrattuna vielä melko vaatimattomia. Helena Peedu luonnehtii kirjassa *Satujen saari* (1985) Emilie Topeliuksen piirrostyyliä kömpelöksi, mutta ilmeikkääksi. Mielestäni kuvista ei välity kovin

paljoa tunnetta hahmojen pienuuden vuoksi, eivätkä ne ole asetelmiltaan erityisen mielenkiintoisia. Eniten minuun vetoaa ehkä niiden yksityiskohtaisuus, joka on paikoin runsasta. Kyseiset Emilie Topeliuksen kuvitukset toimivat satukokoelmassa liitekuvina ja olivat kooltaan pieniä (Peedu, 1985, 7), eli kovin mahtipontista lähtölaukausta ei suomalainen satukirjankuvitus saanut osakseen.

Pian Emilie Topeliuksen jälkeen kehiin astui Berndt Abraham Godenhjelm (kuva 2), joka kuvitti Sagorin seuraavia osia (Sagor för barn II–IV) vuosina 1848–1852 (Peedu, 1985, 8). Godenhjelmin kuvitustyyli ei tässä esimerkissä poikkea kovin suuresti Emilie Topeliuksen muutamaa vuotta aiemmin tekemistä kuvituksista. ”Kuvat tunnelmoivat ja näyttävät asetelman, mutta eivät kerro”, toteaa Peedu taiteilijan Sagor-tuotoksista summaten melko hyvin kyseisen teoksen luonteen (Peedu, 1985, 9). Piirroksien on sisällytetty paljon hahmoja, jotka asettuvat kuvassa keskimmäisen hahmon ympärille. Kuvassa tapahtuu paljon, eivätkä hahmot tunnu linkittyvän toisiinsa kerronnallisessa mielessä. Kuvan viesti jää katsojalle arvoitukseksi.

Sagorin I osasta tehtiin vuonna 1860 myös toinen painos, johon kuvituksen teki Alexandra Frosterus-Såltin (kuva 3), yksi Suomen ensimmäisistä naistaitelijoista (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2014). Kolmetoista vuotta aikaisemmin julkaistuun Sagoriin verrattuna Frosterus-Såltinin kuvitus on tyyliään ilmavampi ja puhuttelevampi. Sadussa *Kirkonkukko* esiintynyt puupiirros on kuvattu perspektiivistä, joka korostaa tarinan kukon paikkaa ylhäällä kattojen päällä. Voitaneen siis sanoa kehitystä suomalaisessa satukirjankuvituksessa tapahtuneen melko lyhyessä ajassa.

Kuva 1. Emilie Topeliuksen kiviپirroksina tehtyjä kuvituksia Sagoriin vuodelta 1847.

Kuva 2. Berndt Abraham Godenhjelmin kuvitus vuonna 1852 julkaistuun Sagorin neljanteen osaan.

Kuva 3. Kirkonkukko. Alexandra Frosterus-Såltinin puupiirros Sagorin vuonna 1860 painettuun versioon.

3.2 Kuvituksen kehitys Topeliuksen kirjojen sivuilla

Käyn tässä luvussa läpi kuvituksia suurin piirtein aikajärjestyksessä vanhimmasta viimeisimpään. Poikkeuksen tekee Albert Edelfeltin Rudolf Koivun rinnalle eksynyt teos, jonka halusin ottaa käsittelyyn vertailumielessä. Liitteistä löytyvässä kuvittajalistassa (liite) on esitetty Topeliusta kuvittaneet henkilöt aikajärjestyksessä teosten ilmestymisvuosien mukaan, mikä tarjoaa tarkemman käsityksen kuvitusten ilmestymisajankohdista. Pyrin tuomaan esille mahdollisimman monipuolisesti erilaisia kuvituksia, joita Topeliuksen teoksiin on tehty muodostaakseni kattavan kuvan ajanjakson yleisimmistä piirteistä omaa työtäni päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan ajatellen.

Vielä 1800-luvulla kirjojen painatus oli Suomessa kehittymätöntä. Tämän vuoksi kirjan kuvitukset tuotiin usein ulkomailta, yleensä Saksasta (Svenska litteratursällskapet i Finland, 2014). Painomenetelmien yleistyminen 1800-luvun loppupuolella alkoi kuitenkin siivittää suomalaisten teosten kasvua. Tulen käsittelemään ajan painotekniikoita vielä tarkemmin luvussa 3.4.

Satukirjojen kuvittajat olivat usein myös taiteilijoita. Tunnetuimpia esimerkkejä lienee Albert Edelfelt, jonka työn jälkeä saattoi ihastella lähes kymmenkunnan Topeliuksen teok-

sen sivuilla 1870-luvulta 1900-luvulle. Taiteilijan kuuluisimpia aikaansaannoksia on maalaus Kuningatar Blankasta (kuva 4), jonka pohjalta valmistui myöhemmin myös kuvitus Topeliuksen runoon *Riennä ratsas rankka* (Peedu, 1985, 10). Edelfeltin huomattavimmat kuvitukset koristivat pääosin Topeliuksen satujen taiteilijapainoksia, mutta hän kuvitti myös muita kertomuksia (Peedu, 1985, 13). Taiteilijan tunnetuimpia kuvituksia tarkasteltaessa voidaan tehdä selkeä ero aikaisemmin esitettyihin E. Topeliuksen, Godenhjelmin ja Frosterus-Sältinin kuvitustöihin. Edelfeltin kuvituksesta (kuva 5) heijastuu hänen taiteilijataustansa – viittaahan kuva suoraan maalaukseen. Hänen jälkensä on viimeistelympää ja asetelma tarkkaan harkittu.

Edelfeltin kuvitustyyli ei tässä tapauksessa poikkea rajusti hänen maalauksestaan. Sommittelu on käytännössä identtinen, mutta värisävyt melko erilaiset. Maalauksessa on luonnollisesti enemmän syvyyttä ja tunnelmaa, mutta pidän kuvitusta erittäin onnistuneena sen tasaisten värisävyjen ja kauniin punertavien ja sinertävänvihreiden sävyjen kohtaamisen vuoksi. Kuvitus on menestyneesti yksinkertaistanut maalauksen viestiä. Maalaus taas on erittäin kaunis ja tunneyhteys naisen ja pojan välillä silminnähtävä, joten se on ansaitusti saavuttanut mittavan suosionsa ja arvostuksensa suomalaisten silmissä.

Kuvat 4. ja 5. Albert Edelfeltin maalaukseen Kuningatar Blanka (1877, vas.) pohjautuva taiteilijan kuvitus Topeliuksen *Riennä ratsas rankka*-runoon(oik.).

Tämänkaltainen kuvitus, joka koostuu käytännössä kahdesta väristä (lämpimämmästä punertavasta ja kylmemmästä sinivihreästä), vetoaa omaan ilmaisuuni suuresti. Rajallinen, tarkkaan harkittu väripaletti on omiaan luomaan mystisen ja satumaisen tunnelman, sillä se jättää jotain arvailujen varaan – ikään kuin totuutta kaunistellen. Halusin rakentaa oman kuvitukseni päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan rajatun väripaletin pohjalta. Nykyään ei kovin usein joudu pohtimaan värien käytön rajoittamista painokustannusten kannalta, sillä painomenetelmät ovat kehittyneet melkoisesti sitten 1800-luvun (kappaleessa 3.4 tarkennetaan painomenetelmien historiaa). Kaksivärisyys toimikin itselleni yhtenä lähtökohtana päiväkodin kuvituksia suunnitellessani.

Kuvaustyyliiltään huolettomampi Hanna Frosterus-Segerstråle viehättää katselijaa arkisilla ja suloisilla lapsihahmoillaan (kuva 6). Frosterus-Segerstrålen jälki on Edelfeltiin verrattuna kevyempää ja suurpiirteisempää. Hänen vaivattomaan ilmaisuunsa rinnastettuna Edelfeltin teokset ilmenevät visuaalisesti koreampina ja jäykempinä. Kummassakin tyyliässä on oma viehätysvoimansa. Voisin kuvitella Frosterus-Segerstrålen kuvien vetoavan selkeydessään paremmin lapsiin, Edelfeltin taas aikuisiin. Käsittelen vielä lähemmin lapsen ja kuvan suhdetta kuvitustyöni puitteissa kappaleessa 4.2.

Venny Soldan-Brofeldtin kuvitustyyli (kuva 7) muistuttaa arkisuudessaan hiukan Frosterus-Segerstrålen ilmaisutapaa. Töiden aiheet ovat myös melko samanlaiset: mekkoihin puettuja, huivipäisiä tyttöjä ja eläimiä suomalaisessa peltomaisemassa. Kallistun itse kuitenkin enemmän Soldan-Brofeldtin kuvituksen puoleen, sillä sen värimaailma on suppeampi ja aavistuksen kauempana todellisuudesta kuin Frosterus-Segerstrålen teoksen. Koen Frosterus-Segerstrålen tyylin hieman mieleen painumattomaksi, sillä teos tuntuu pyrkivän olemaan mahdollisimman realistinen niin maiseman kuin värimaailmansa puolesta, mikä jättää sen jokseenkin vaisuksi. Toisin sanoen kaipaisin sadun kuvitukseen persoonallisempaa lähestymistapaa, ilmeikkyyttä ja rohkeutta värien käytössä.

Kuva 6. Hanna Frosterus-Segerstrålen vesivärимаalaus Topeliuksen runoon Heinäniityllä.

Kuva 7. Venny Soldan-Brofeldtin (oletettavasti) kaksivärikuvitus Suvikylän Syyneen Topeliuksen Lukemisia lapsille-kirjan taiteilijapainoksesta.

Kuvat 8. ja 9. Albert Edelfeltin (vas.) ja Rudolf Koivun (oik.) kuvitusta Adalminan helmeen.

Rudolf Koivu tunnetaan yhtenä arvostetuimpana suomalaisena kuvittajana. Hän kuvitti myös useita Topeliuksen satukokoelmia, joita julkaistiin ensimmäisen kerran vuosina 1919–1924. Tavasta, jolla Koivu kuvaa maisemia, vaatteita ja rakennuksia kuvituksissaan, huokuu usein kaipuu kaukaisiin maihin. Hänen otteessaan on paikoin sellaista värikkyyttä ja mielikuvituksellisuutta, että aiemmat Frosterus-Segerstrålen ja Soldan-Brofeldtin työt kalpenevat niiden rinnalla.

Koivun kuvitus *Adalminan helmeen* (kuva 9) ei mielestäni edusta aivan kuvittajan parhaimmistoa, mutta tarjoaa silti häikäisevän ja yksityiskohtaisen maiseman katsojalleen. Verrattuna Edelfeltin samaista tarinaa koskevaan kuvitukseen (kuva 8) Koivun ote on ilmeisempi, mutta hahmot jäävät ilmeiltään vaisummiksi. Halusin rinnastaa kyseiset kuvat, sillä koin niissä olevan paljon samankaltaisuuksia asetelman ja hahmojen asentojen suhteen. Molemmat kuvat myös ilmentävät runsautta ja värikkyyttä tavalla, joka tuohon aikaan oli kaukana suomalaisesta, arkisesta maalaismaisemasta.

Toisaalta suomalainen arkisuus oli läsnä Koivunkin kuvamaisemassa esimerkiksi hänen työssään Topeliuksen *Kirkonkukko*-satuun (kuva 10), jossa hänen otteensa on riisutumpi kuin aiemmin esitellyssä Adalminan helmen kuvituksessa. *Kirkonkukko* –teoksessa Koivun nimimerkin alla esiintyvä vuosiluku ”–18” kertoo työn olevan yksi hänen varhaisimpia

kuvituksiaan Topeliuksen satukokoelmiin. Ensimmäinen Koivun kuvittama *Lukemisia lapsille* ilmestyi vuonna 1919. Tästä meni vielä noin kymmenen vuotta ennen kuin Koivu alkoi tuottaa jälkeä, josta hänet nykypäivänä parhaiten tunnetaan (Rudolf Koivun ystävät ry, 2014). Kuviin astuivat dekoratiiviset elementit ja sommittelu painottui tasaisiin väripiin-
toihin (Rudolf Koivun ystävät ry, 2014).

Kuva 10. Rudolf Koivun kuvitusta Kirkonkukkon.

Kuva 11. Martta Wendelinin kuvitus Vattumatoon Lukemisia lapsille-sarjan kolmannesta ni-
teestä

Martta Wendelin tunnetaan muun muassa kuvituksistaan Kotiliesi-lehteen. Hänen töistään heijastuu usein kuva kodin keskiössä elävästä alistetusta naisihanteesta, *kodin hengettärestä*. Teoksissa korostuu arkisuus ja ”nuhteettomuus”, kuten Maria Laukka artikkelissaan kuvailee. Laukka kuvaa samassa kirjoituksessaan Wendeliniä myös sadunkuvittajana mystiikanvastaiseksi. (Laukka, 1993.) Wendelinin Topeliuksen satuun *Vattumato* tekemä kuvitus (kuva 11) ei kiistä Laukan väitteitä. Taiteilijan tyyllissä korostuu sulava, utuinen viivankäyttö, jonka teho tulee esiin kuvan taustan kasveissa ja maisemassa. Myös Wendelinin ihmishahmot ovat sulavalinjaisia ja paikoin eteerisiä asentojensa ja ilmeidensä puolesta. Tästä utuisuudesta puuttuu kuitenkin sadulle tyypillinen salaperäisyys. Wendelin käsittelee aiheitaan sadunkuvaajana melko pinnallisesti, upoamatta mielen vaiettuihin syvyyksiin. Hänen kuvitustyyliinsä on mielestäni joka tapauksessa lumoava, juuri tuon utuisuuden ja eteerisyyden ansiosta.

Tutkiessani vanhempia, 1900-luvun alkupuolella päivänvalon nähneitä Topeliuksen satukokoelmia havaitsin niiden kuvitusten olevan tyyliiltään suhteellisen hajanaisia. Esimerkiksi vuosilta 1906–1907 peräisin olevat taiteilijapainokset *Lukemisia lapsille 1 ja 2* (tutkimani painokset olivat näköispainoksia vuodelta 1982) sisältävät useiden suomalaisten ja ruotsalaisten taiteilijoiden tekemiä kuvituksia – jotkin sadut jopa kahden eri taiteilijan kuvituksia. Kuvitusten tyyli ja vielä useammin laatu vaihtelee suuresti kyseisissä teoksissa. Mielestäni komeimmat kuvitukset näissä tapauksissa ovat Edelfeltin ja ruotsalaisen Carl Larssonin käsialaa. Larssonia en kuitenkaan aio käsitellä tämän enempää, sillä opinnäytetyöni ydin on pureutua suomalaiseen satukuvitukseen.

Mainittuihin kirjoihin on koottu pääosin mustavalkoista kuvitusta. Useimmat kuvat ovat pienehköjä, vajaan puolen sivun kokoisia tai pienempiä, joita täydentävät suuret, sivun kokoiset piirroset siellä täällä. Tyypillistä näille teoksille ovat suorakaiteen muotoiset, sivun levyiset kuvat, jollaiset toimivat esimerkiksi kertomusten aloituskuvina sivun ylälaudassa (esimerkkinä Edelfeltin kuvitus *Prinsessa Kultakutriin* luvussa 4.1). Jotkin teosten pienemmät mustavalkoiset kuvat saattavat näyttäytyä katsojalle luonnosmaisina viivapiirustuksina, kun taas useimmat värikuvista ovat hyvinkin yksityiskohtaisia ja viimeistelyjä. Tyylieroista huolimatta kyseessä on kuitenkin taiteilijapainos, johon panoksensa ovat antaneet useat aikansa merkittävimmät suomalaiset ja ruotsalaiset taiteilijat, joten ei liene epäilystä, etteivätkö nämä kunnioitetun kirjailijan satukokoelmat olisi olleet suuressa suosiossa 1900-luvulla.

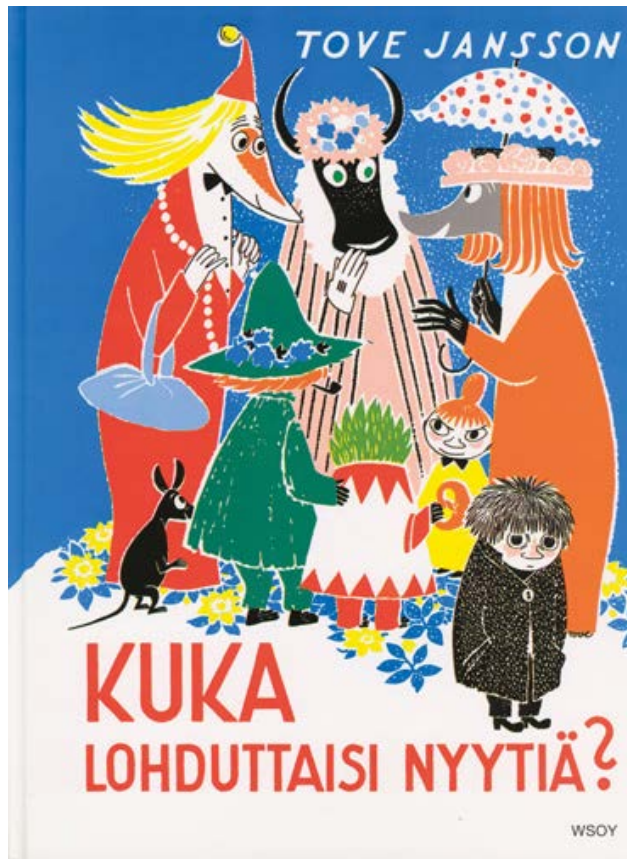
3.3 Aikakauden ja suomalaisuuden keskeiset piirteet kuvissa

Perustuen edellä käsiteltyihin kuvituksiin ja niiden tekijöihin luonnehtisin 1950-lukua edeltäviä suomalaisia kuvituksia perusluonteiltaan arkisiksi ja helposti lähestyttäväksi. Ne pyrkivät ilmaisemaan aiheensa suoraviivaisesti, juurikaan katsojaa haastamatta. Esimerkiksi Frosterus-Segerstrålen ja Soldan-Brofeldtin kuvaustyyli heijastavat aikansa suomalaista idylliä: pulleita, ahkeria maaseudun lapsia työntouhussa. Värejä on käytetty maanläheisesti, ikään kuin teokset pyrkisivät luomaan mahdollisimman todenpohjaisen kuvan suomalaisesta maisemasta. Räikeitä, valtavirrasta poikkeavia lähestymistapoja ei juuri ole havaittavissa tuolta ajanjaksolta. Se, kuinka paljon Topeliuksen sadut olisivat tuolloin antaneet periksi radikaalimmalle kuvaustavalle, on tulkinnanvaraista. Topeliuksen saduista heijastuu kristillisuus ja kunnioitus Suomen luontoa kohtaan, joten arkisen maanläheinen kuvailmaisuus on oletettavasti vastannut teosten luonnetta parhaiten.

Edelfelt suosi historiallista kuvaustyyliä; hänen hahmonsäilytyksensä muistuttavat kaukaisia prinsessoja ja ritareita, mikä toi kotimaiseen kuvitustaiteeseen uutta maustetta (Peedu, 1985, 10). Taiteilijan ilmaisuun vaikutti todennäköisesti hänen ulkomailla, pääosin Ranskassa viettämänsä vuodet, joiden aikana hän perehtyi historiamaalaukseen ja realismiin (Reitala, 1997). Mielestäni Edelfelt lisäsi tarkkuudellaan ja kauniin maalauksellisella otteellaan suomalaiseen kuvitustaiteeseen ripauksen särmää ja tyylikkyyttä.

Koivun työt toivat onnistuneesti itämaisyyttä suomalaiseen kuvailmaisuun. Hänen värien käyttönsä on paikoin suorastaan lumoavaa – etenkin näiden itämaisyyttä henkivien kuvitusten yhteydessä, joiden eksotiikkaa hänen usein käyttämänsä sinisen ja voimakkaan punaisen yhdistelmä vielä ennestänsä lisää. Hänen työnsä Topeliuksen satukokoelmiin edustavat kuitenkin useimmiten arkisempaa Koivua, jolle tyyppillistä on kiltinnäköiset (joissain tapauksissa jopa hieman persoonattomat) lapsihahmot. Mielestäni Koivun Topeliuksen satuihin tekemät kuvitukset jäävät askelen päähän hänen parhaimmistostaan.

Vasta 1950-luku toi tullessaan modernimman otteen kuvittamiseen muun muassa Tove Janssonin muodossa. Hänen kuvakirjansa *Kuinkas sitten kävikään ja Kuka lohduttaisi Nyytiä?* (kuva 12) antoivat lähtölaukauksen uudelleenlaiselle näkökulmalle satukirjataiteessa (Laukka, 1989, 18). Aikaisempiin suomalaisiin kuvituksiin verrattuna hahmot ja maisemat kuvattiin hänen töissään surrealistisemmin; värien käyttö oli aiempaa rohkeampaa ja mielikuvituksellisempaa ja hahmot tyylitellympiä.

Kuva 12. Tove Janssonin värikästä kuvailmaisua kirjan Kuka lohduttaisi Nytyitä kannessa.

Omiin kuvituksiini päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan pyrin hakemaan viitteitä perinteisestä suomalaisesta kuvamaisemasta, ajasta ennen Janssonin tyyllisen modernin kuvitussuunnan vallankumousta. Vedin rajan juuri tähän kohtaan, sillä siinä tapahtui mielestäni hyvin selkeä käänne kotimaisessa kuvituksessa. Historiallisesta näkökulmasta tarkasteltuna Suomi oli juuri toipunut sodista ja kiinnostus kuvakirjoihin lähti pitkästä ajasta taas nousuun, mikä loi mahdollisuuksia uudentalaiselle lastenkirjallisuudelle ja kuvailmaisulle (Wikipedia, 2014a).

3.4 Kuvasta paperille – yleisimpiä painomenetelmiä Topeliuksen kulta-aikana

Saadakseni paremman käsityksen kuvittajan työstä ennen tulostimien ja digitaalisuuden aikakautta tutustuin lyhyesti tuona aikana käytössä olleisiin yleisimpiin painomenetelmiin. Käyn painomenetelmiä läpi melko yleistävästä näkökulmasta, sen tarkemmin pureutumatta yksityiskohtiin. Menetelmät, esimerkiksi litografia, kehittyivät vaihe vaiheelta pitkien aikojen saatossa, joten niihin perehtyminen tarkemmin veisi hieman liikaa aikaa

tämän opinnäytetyön kannalta. Pyrin siis esittämään aiheesta lähinnä lyhyen tiivistelmän joitakin esimerkkejä Topeliuksen satukuvituksista esiin nostaen.

Alexandra Frosterus-Såltinin vuonna 1860 julkaistuun Sagorin ensimmäiseen osaan tekemä kuvitus oli toteutettu puupiirroksena. Puupiirrostekniikka on yksi vanhimpia kuvanjäljennöstapoja. Siinä kuva kaiverretaan puulevyille, ja vedostuksessa väri levittyy kaiver tamattomalle, eli koholla olevalle alueelle; kyseessä on siis kohopainomenetelmä (Suomen Taidegraafikot, 2014). Oman kokemukseni perusteella menetelmä on työläs ja hidas, mutta tarkka ja perusteellinen piirtäjä saa sillä aikaan näyttävää jälkeä. Japanilaiset puupiirrookset 1600–1800-luvuilta edustavat mielestäni tekniikan aatelia.

Emilie Topeliuksen käsialaa olevat ensimmäiset suomalaiset satukirjankuvitukset oli toteutettu kivipiirroksina eli litografioina. Litografia rantautui Suomeen 1830-luvulla Ruotsin kautta, mikä tapahtui suhteellisen nopeasti ottaen huomioon menetelmän syntymisen 1700-luvun lopulla Saksassa (Karjalainen ym. 1984, 14). Kivipainotekniikka vastasi 1800-luvulla teollisen vallankumouksen tarpeisiin mahdollistaessaan moniväristen kuvien helpomman ja kätevämmän painamisen verrattuna vanhempaan perua olevaan kohopainoon (Karjalainen ym. 1984, 9).

Menetelmää käytettäessä kuva piirretään suoraan painolaatalle eli hiotulle ja käsitellylle kivelle (tai vaihtoehtoisesti metallilevyille) esimerkiksi rasvaliidulla tai –tussilla. Tekniikka mahdollistaa myös muiden piirrosvälineiden käytön, sillä se perustuu painolaatan pinnan rasvoittamiselle. Tämän ominaisuuden ansiosta litografialla voidaan tuottaa hyvin monenlaista jälkeä tarkasta viivapiirroksesta hentoon, vesivärimäiseen pintaan. Koska litografiassa painava ja painamaton pinta ovat samalla tasolla, on kyse laakapainomenetelmästä. (Karjalainen ym. 1984, 16, 28.)

Yleisin käytetty painomenetelmä nykypäivänä on offset. Offset on litografian tavoin laakapainomenetelmä, joka perustuu edeltäjänsä tavoin rasvan ja veden toisiaan hylkivälle ominaisuudelle (Meggs, 1998, 146). Valokuvauksen yleistymisen toi Suomeen 1890-luvulla kemigrafian, jossa kuvalaattojen valmistuksessa käytettiin happoja (Mattila, 2012). Kemigrafiaa kuvan piirtäminen korvattiin rasteritekniikalla (Wikipedia, 2014b). Offset syrjäytti nopeudellaan lopulta kivipainon (Mattila, 2012).

Vielä 1990-luvulle asti oli tyypillistä painaa kuvia kahdella värillä. Vasta digipainotekniikan yleistyminen mahdollisti moniväristen kuvien halvemmän tuotannon. Taitavasti tehdyissä kaksivärikuvissa tosin saattoi näyttää olevan enemmän sävyjä kuin kahdella värillä luulisi olevan mahdollista saavuttaa.

4 Varhaiskasvatussuunnitelman kuvitusprosessi

Siirryn tässä luvussa käsittelemään konkreettisemmin kuvitus- ja taittotyötäni päiväkotia Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tarkastelen myös työni yhteydessä eteen tulleita kysymyksiä muun muassa lapsen tavasta tulkita kuvaa. Tärkeimpänä asiana kuvitustyöni suhteen pidin historian näkymistä piirtojäljessäni, mutta halusin myös kaapata Topeliuksen saduista huokuvan arvostuksen lapsen maailmaa ja luontoa kohtaan keskeiseksi osaksi kuvieni identiteettiä.

4.1 Esikuvat ja inspiraatio

1900-luvulla lastenkirjat saattoivat sisältää sekä mustavalkoisia että värillisiä kuvia. Syynä tähän oli värikuvien painatuksen kalleus. Hyvänä esimerkkinä toimii tanskalais-syntyisen Alf Danningin kuvittama *Pikku Lauri ja muita satuja* (1952). Maalauksellisiin värikuviin (kuva 13) tuovat teoksessa vastapainoa kauniit mustavalkoiset kuvitukset (kuva 14). Myös kuvien koko vaihtelee suuresti kyseisessä satukokoelmassa. Värikuvat ovat teoksessa poikkeuksetta sivun kokoisia, mutta mustavalkoiset piirrokset vaihtelevat sivun peittävästä pieniin vinjettimäisiin kuviin. Ihastuin tähän Danningin taidonnäytteen läpikotaisesti, joten päätin toteuttaa osan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman kuvista mustavalkoisina. Värikuviin verrattuna Danningin mustavalkoisissa kuvituksissa on herkkästi hyödynnetty erilaisia tekstuureita.

Edelfeltin tyyliä taas puhuttelee hahmojen ilmeikkyyden ja yksityiskohtaisuus. Hän kuvaa erityisen taitavasti vanhempia ihmisiä, joiden kasvoihin hän onnistuu juonteita ja poimuja hyväksi käyttämällä vangitsemaan rutkasti persoonallisuutta. Hänen *Prinsessa Kultakutriin* tekemänsä mustavalkokuva (kuva 15) kiteyttää kursailemattomuudessaan mielestäni onnistuneesti tarinan pahansisuisen jättiläisten kuninkaan, Bom-Balin, olemuksen.

Kuvitustyössäni yhtenä tärkeimmistä esikuvistani pidin Martta Wendelinin lapsihahmoja. Hänen kuvituksestaan kertomukseen *Aallottaren jäljet* (kuva 16) piirtey herkkyyttä ja eeterisyyttä hahmojen ilmeistä ja asennoista. Teknisesti hänen tyyliinsä viehättää myös pehmeydellään ja pelkistetyllä olemuksellaan. Kuvituksiini päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan otin mallia Wendelinin tavasta piirtää lapsia, etenkin kasvoja, sillä hän kuvaa ihmishahmoja mielestäni erittäin kauniisti. Henkilökohtaiset kuvitustyöni harvemmin käsittävät lapsihahmoja, joten minun oli aluksi vaikeaa hahmottaa, miten kuvaisin esimerkiksi sadussa *Vattumato* esiintyviä tyttöjä.

Kuvat 13. ja 14. Danningin taidonnäytteitä kirjasta *Pikku Lauri ja muita satuja*.

Kuva 15. Albert Edelfeltin mustavalkoista kuvitusta satuun Prinsessa Kultakutri.

Kuva 16. Martta Wendelinin kuvitus tarinaan Aallottaren jäljet.

4.2 Miten lapsi tulkitsee kuvaa?

Päiväkoti-ikäisen lapsen ja aikuisen suhde kuvaan on melko erilainen. Oma kuvitustyöni on kohdistettu molemmille ikäryhmille, joten kuvien suunnittelussa oli tärkeää ottaa huomioon niiden puhuttelevuus kummastakin näkökulmasta.

Anja Hatva puhuu kirjassaan *Kuvittaminen* eri-ikäisten lasten kyvyistä tulkita kuvia ja määrittää niiden mielenkiintoisuutta. Hatvan mukaan kontrasti, sommittelu ja tyyli eivät lapsilla nouse niin tärkeään asemaan kuin aikuisilla, sillä lapsen kokeminen sisältää enemmän vertailua todelliseen maailmaan. Lapsi pyrkii hänen mukaansa muodostamaan asioista kokonaiskäsityksiä, eikä arvottaminen pohjautu ensisijaisesti esteettisyyteen. (Hatva, 1993, 122.)

Topeliuksen taiteilijapainoksissa esimerkiksi Edelfeltin kuvitukset (kuvat 5 ja 8) ovat mielestäni hyvin esteettisiä ja yksityiskohtaisia. Tyyllillisesti ne kuvaavat aiheitaan suhteellisen realistisesti, sillä niiden ihmishahmot ja ympäristö noudattavat ”todellisen maailman” mittasuhteita. Hatva tulkitsee esteettisen kokemuksen perustuvan katsojan maailmankuvaan, jolloin aikuiseen verrattuna lapsen maailmankuva on vielä rajallinen. Kokemuksissa osaltaan määrittää, miten kukin kuvaa tulkitsee. Tämän ajatuksen pohjalta voisi kuvitella Edelfeltin ”todenmukaisen” kuvitustyylin purevan myös lapsiin.

Näiden tietojen pohjalta lähdin rakentamaan kuvitusta, joka noudattaisi jollain tasolla todellista maailmaa mittasuhteiltaan, ja joka yksityiskohtaisuudessaan vetoaisi niin aikuisiin kuin lapsiin. En väitä, etteikö lapsiin vetoaisi yhtä lailla epärealistisempi tai yksinkertaisempi kuvitustyyli, sillä myös epärealistisuudessa on mukana jonkin verran realismia ja todellista maailmaa – muutoin siihen olisi käytännössä mahdotonta saada tarttumapintaa. Hatvan huomioita mukailien realistisemmasta lähestymistavasta tuskin on haittaa, kunhan kuva pysyy esteettisesti miellyttävänä ja aiheeltaan helposti lähestyttävänä.

Tietynlainen realismi on ollut yksi yhdistävä tekijä aiemmin käsittelemissäni kuvitus-esimerkeissä. Realistisuudella tarkoitan tässä yhteydessä kuvittajien tapaa kuvata henkilöitä ja maisemia siten, että ne jättävät melko vähän tulkinnan varaan. Verrattaessa esimerkiksi Tove Janssonin värikylläistä, surrealismia henkivää kuvitustuotantoa käsittelemiini esimerkkeihin voidaan huomata selkeä ero niiden maailmojen välillä.

Hatva tuo kirjassaan myös esille Katajan tutkimuksen vuodelta 1989, jonka mukaan värikuvat kiinnostavat lapsia eniten. Värillisyyden on hänen mukaansa todettu olevan yhteydessä esteettisyyden kokemuksiin aikuisillakin. Myös kuvien monimutkaisuus kiehtoi enemmän mitä vanhemmasta lapsesta oli kyse. (Hatva, 1993, 123.) Halusin sisällyttää kuvitustyöhöni sekä mustavalkoisia että värillisiä kuvia, sillä koin mustavalkoisuuden olennaisena osana niin kuvituksen historiaa kuin Topeliuksen vanhoja satukokoelmiakin. Lapsille värillisyyden tuntuu kuitenkin olevan tärkeää visuaalisen kokemuksen kannalta, joten halusin toteuttaa kullekin päiväkotiryhmälle oman värikuvansa, joka esiintyy osana lasten arkea.

4.3 Kuvitustekniikka aikansa ilmaisukeinona

Olen jo edeltävissä luvuissa tuonut useasti esille, millaisin tyylikeinoin lähdin kuvitustyötäni lähestymään saavuttaakseni historiallisen vaikutelman. Olen käsitellyt niin värejä ja niiden puutetta kuin painotekniikoiden aiheuttamia rajoitteita sekä ilmiantanut tarkoitukseni pidättäytyä digitaalisista apuvälineistä. Teen nykyään lähes kaikki kuvani kokonaan tai osittain tietokoneella, joten en pitänyt itsestään selvyytensä jonkin tietyn perinteisen väritystekniikan valitsemista. Käytännössä en ole juurtunut mihinkään väritystapaan, ja siksi ajatuksistani ei automaattisesti kummunnut vastausta tekniikkakysymykseen.

Rudolf Koivu tunnetaan poikkeuksellisen taitavasta vesiväritekniikastaan, jota hän tuotti melko vaatimattomilla, lähinnä lapsille tarkoitetuilla välineillä (Rämö, 2013). Erityisen ihastuttaviksi koen hänen koristeellisen orientaaliset, punasiniset työnsä, joiden tasolle hänen Topeliuksen teoksiin tekemänsä tuotanto ei valitettavasti yllä. Koivusta inspiroituneena päätinkin laittaa vesiväritekniikan testiin selvittääkseni, oliko minusta luomaan yhtä taianomaisen syviä sävyjä huokeilla värinapeillani.

Kuva 17. Vesiväri- ja guassikokeilu Vattumato-satuun.

Ensimmäinen värikuvahahmotelmani Topeliuksen Vattumato-satuun (kuva 17) keskittyi täysin punaisen, sinisen ja mustan kontrastiin. Rudolf Koivu oli erittäin etevä saamaan aikaan laajoja, tasaisia väripintoja. Koivusta inspiroituneena yritin luoda mahdollisimman tasaisia pintoja väreillä, mutta tässä yhteydessä tasavärisyys ei mielestäni toiminut. En myöskään pidä siitä, miten luonnoksessa punainen, guasseilla maalattu väri, toistuu paperilla epätasaisesti ja sameasti. Tekniikan puolesta aloin kallistua vesivärien puoleen ainakin punaisen värin osalta.

Kuva 18. Vesivärein ja tussein toteutettu valmis kuvitus Vattumato-satuun.

Valmiin kuvituksen (kuva 18) toteutin vesiväreillä ja tusseilla. Lähtökohtana suunnittelussa toimi kaksivärisyys. Käytin kuvaa tehdessäni pääasiassa sinistä ja punaista väriä, mutta mursin sävyjä muilla väreillä saadakseni väreistä syvempiä. Jyrkällä mustalla värillä pyrin elävöittämään kuvaa ja lisäämään kontrastia. Tämän värikuvituksen on tarkoitus tulla toimimaan sekä varhaiskasvatussuunnitelman sivuilla että päiväkodin ryhmän *Vattumadot* nimitaulussa. Pyrin kuvaa suunnitellessani ilmentämään edellisissä luvuissa käsittelemiäni historiallisia tyyliä, kuten kaksivärisyyttä mahdollisimman tarkasti. Useimmat Topeliuksen satuihin tehdyt kuvitukset ovat kuitenkin melko "haaleita" väreiltään, joten halusin nykyaikaistaa kuvitusta tekemällä väreistä kirkkaampia.

Kuva 19. Valmis mustavalkoinen kuvitus Vattumatoon.

Mustavalkoisten kuvien osalta päädyin tussiteknikkaan. Alf Danning on mielestäni onnistunut vaivattoman oloisesti synnyttämään tekstuuria kuvitukseensa Topeliuksen satuun Vattumato (kuva 13). Albert Edelfeltin työssä (kuva 15) on taas hyödynnetty tasaisen harmaata pintaa, mikä tuntuu vieraalta omalle lähestymistavalleni kuvittajana. Tarkoitukseni oli tehdä mustavalkoisista kuvistani mahdollisimman yksityiskohtaisia ja kontrastia korostavia. Ihastuin Danningin työssä myös siihen, kuinka negatiivista tilaa on käytetty hyödyksi esimerkiksi tyttöjä piirrettäessä. Pyrin omassa mustavalkokuvituksessani (kuva 19) hyödyntämään negatiivista tilaa vadelmia ja matoa kuvatessani.

4.4 Topeliuksen henkilöahmot

Saduissaan Topelius kuvaa lapset usein urheina, tomerina, ahkerina ja omatoimisina. Lapsen maailmasta hän maalaa tarunhohteisen ja seikkailuntäyteisen, mutta tasapainottaa kokonaisuutta arjen niukkuuksilla ja epäonnistumisilla. Tarinan lopussa lapsi yleensä palkitaan uutteruudestaan ja yrityksistään: hän pääsee kouluun ja menestyy elämässään, vaikka onkin yleensä lähtöisin köyhistä oloista. Suomen luonnon arvostus korostuu satujen henkilöahmoissa, jotka esiintyvät erinäisinä metsänhenkinä, keijukaisina tai maahisina. Myös muinaismytologisilla hahmoilla on paikkansa Topeliuksen saduissa, vaikka kristinusko esiintyykin korostetusti tarinoissa.

Kuvittamistani saduista Metsäkarhussa, Vattumadossa ja Nuutti pillipiiparissa edellä mainittu kaava toistuu melko järjestelmällisesti. Halusin kuvissani korostaa luontoa ja sen merkitystä. Myös päiväkotit Sakarinmäessä, jolle tätä projektia teen, pyritään opettamaan lapsille luonnon tärkeyttä muun muassa säännöllisillä metsäretkillä.

4.5 Varhaiskasvatussuunnitelma ja kuvitus

Pyrin tuomaan päiväkotit Sakarinmäen varhaiskasvatussuunnitelman taittoon vanhan ajan satukirjamaisuutta, sillä Topeliuksen sadut ja hänen asemansa historiallisena henkilönä ovat tärkeä osa päiväkodin identiteettiä. Halusin myös tehdä taitosta valtavirrasta poikkeavan ja kiinnostavan lukijalleen.

Vanhoissa Topeliuksen taiteilijapainoksissa (vuosilta 1906–1907), joita esimerkiksi Albert Edelfelt ja Venny Soldan-Brofeldt kuvittivat, on teksti ladottu kahteen tasapalstaan sivukohtaisesti. Tekstin ulkopuolelle, sivujen reunoille, on jätetty tyhjää tilaa, ja ohut tekstilaatikko kehystää tekstipalstoja ja kuvia.

Sakarinmäen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman taitossa tuli teknisesti huomioida se, että taittoa täytyy voida tulostaa. Sivukoon tuli siis olla A4, eikä mitään sivujen reunojen yli meneviä elementtejä voinut taittoon sisällyttää. Sivunumeroinnin osalta taas oli huomioitava, että sivut nidotaan yhteen, joten niiden tuli olla samalla puolella jokaista sivua. Lopulliset kuvat toteutin sillä periaatteella, että niiden muoto istuisi osaksi taittoa sellaisenaan. Useissa tutkimissani 1930-luvulta peräisin olevissa Topeliuksen Lukemisia lapsille –kirjoissa on käytetty muodoltaan pyöreitä kuvia. Otin oman kuvitustyöni lähtökohdaksi pyöreän muodon tämän innoittamana. Pyöreä muoto on myös epätavallisuudessaan mielenkiintoinen ja lisää täten sadun vaikutelmaa taittoon.

Halusin elävöittää taittoa, joten korostin joitain elementtejä, kuten anfangia ja sivunumeroita punaisella värillä (kuva 20). Pyrin lisäämään vanhan ajan satukirjamaista vaikutelmaa typografialla. Valitsin kirjaintyyppiksi Baskervillen, sillä se oli olemassa jo Topeliuksen aikana ja tukee ”vanhahtavan” muotoilunsa ansiosta historiallisuutta taitossa.

Varhaiskasvatussuunnitelman johdannossa puhutaan luonnon tärkeydestä päiväkodin arjessa. Vattumatoon tekemälläni kuvituksella pyrin korostamaan luontoa ja lapsen uteliasta suhtautumista siihen. Tarkoitukseni oli linkittää kuva osaksi tekstiä. Näin kuva ei jää irralliseksi, vaan kulkee käsi kädessä varhaiskasvatussuunnitelman tekstin kanssa.

JOHDANTO

Sakarinnmäen päiväkotit sijaitsee Östersundomissa, itäisessä Helsingissä hyvien kulkuyhteyksien varrella. Luonnonläheinen ja maaseutumainen ympäristö rauhallisella pientaloalueella tarjoaa hyvät mahdollisuudet luonnon tutkimiseen, retkeilyyn ja liikuntaan.

Päiväkotit on omansa siipenään viihtyisässä, elokuussa 2005 valmistuneessa korttelitalossa. Samassa rakennuksessa toimii Sakarinnmäen koulu, Östersundoms skola,

iltapäiväkerho Nano, Mikaelin seurakunnan perhekerho ja kirjasto.

Sakarinnmäen päiväkotit on saanut nimensä rakastetun satedän Sakari Topeliuksen mukaan, joka asui viimeiset 20 elinvuottaan aivan nykyisen päiväkodin läheisyydessä. Myös päiväkodin ryhmät, *Vattumadot*, *Pöllipömpöt*, *Muurahaiset* ja *Metsäkarhut* on nimetty Topeliuksen satujen mukaan.

SAKARI TOPELIUS (1879-1898)

Sakari Topelius muistetaan runoilijana, kaunon ja lastenkirjailijana. Hän kirjoitti lapsille opettavaisia ja hyvin suosittuja satuja, kuten mm. Koivu ja tähti, Adalminan helmi, sekä Prinsessa Kultakutri. Hän kirjoitti myös vuosikymmeniä käytössä olleita oppikirjoja Suomen kansakouluihin.

Sakari Topelius asui Koivuniemen tilalla Östersundomissa vuosina 1879-1898.

Östersundomissa asuessaan Topeliuksella oli aivan erityinen suhde koulumaailmaan. Samana vuonna kun Topelius muutti sinne, hänet valittiin juuri perustetun Östersundomin Kappelin kansakoulun johtokunnan puheenjohtajaksi.

Koulusta tuli tienoon kulttuurikeskus. Vuosittain järjestettiin kaksi suurta tapahtumaa: Topeliuksen syntymä-

päiväjuhlat 14. tammikuuta sekä kesäiset ulkoilmajuhlat.

Topelius jakoi juhlissa lapsille aakkospikkuleipiä innohastukseen lapsia opettelemaan lukemisen jalo taito. Hän jakoi myös ruo'on korsiä lapsille kyniksi kannustaakseen heitä kirjoittamaan.

Koulussa näyteltiin Topeliuksen näytelmiä, ja usein hän istui itse salissa katsomassa harjoituksia.

Topelius arvosti erityisesti lapsuutta. Hänen mukaansa lapsuuteen kuuluu leikki ja mielikuvitus. Leikeissä ja saduissa elää vapaus, uuden luomisen mahdollisuus. Monet Sakari Topeliuksen ajatuksista ja kasvatusperiaatteista ovat vielä tänäkin päivänä näkyvissä.

Topeliuksen satuihin perustuvan kuvituksen on toteuttanut Laura Martinen.

Kuva 20. Esimerkkisivu Sakarinmäen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman taitosta.

Yhteistyö päiväkotiki Sakarinmäen kanssa sujui alusta asti ilman ongelmia. Tämä opin- näytetyö lähti alun perin liikkeelle jo vuosi ennen valmistumistaan, kun aloitin sopivan aiheen etsimisen. Päiväkodista otettiin ensin yhteyttä Metropoliaan, minkä kautta sain asiasta tietää. Kiinnostuin satuihin liittyvästä kuvituksesta aiheena, joten otin nopeasti yhteyttä päiväkotiin.

Päiväkodin johtajan kanssa olin yhteydessä sähköpostitse ympäri vuoden. Kävin kah- teen otteeseen myös tapaamassa häntä, sekä päiväkodin ohjaajia. Tärkeimmiksi asioiksi päiväkodin opettajat kokivat historiallisten piirteiden ilmentämisen kuvituksissa, sekä kä- sintehdyn jäljen näkymisen.

Työn kuvitus- ja taitto-osuuden kanssa tuli kuitenkin kiire, sillä en ollut varannut tarpeeksi aikaa kuvien tekoon. Lisäksi päiväkotiki halusi vielä viime hetkellä tehdä muutoksia var- haiskasvatussuunnitelmaan, joten en ajoissa päässyt taittamaan valmista tekstiä.

5 Johtopäätökset ja yhteenveto

Sain alun alkaen melko vapaat kädet kuvitusten ja varhaiskasvatussuunnitelman taiton suhteen. Alun perin päiväkodin oli tarkoitus painattaa valmis varhaiskasvatussuunni- telma painotalossa, mutta budjetti ei mahdollistanut sen toteuttamista. Olisin ollut halu- kas käymään opinnäytetyössäni läpi myös nykyajan painamiseen liittyviä asioita käytän- nön esimerkin kautta, mutta sitä ei ollut mahdollista toteuttaa. Jouduin siis taittoa suun- nitellessani miettimään, miten teksti ja kuvat asettuvat parhaiten luettavuuden kannalta, kun sivuja nidotaan yhteen.

Kuvitusten suhteen ongelmakohtaksi muodostui suomalaisuuden ilmentäminen kuvitus- jäljessä. Omassa kuvitustyyliissäni viljelen paljon itämaisia piirteitä, sekä suuria kontras- teja, mikä ei ole kovin ominaista vanhan ajan suomalaiselle kuvitustyyliille – etenkin Topeliuksen satujen yhteydessä. Koin joutuvani luopumaan jostain itselleni olennaisesta ja luontaisesta, mikä teki kuvitusurakkaan tarttumisesta vaikeampaa kuin olisin uskonut. Toisaalta vanhoille kuville tyypillinen kaksivärisyys taas inspiroi ja antoi ideoita kuvitusten tekoon. Kuviini olisin toivonut enemmän yksityiskohtaisuutta ja huolitellumpaa jälkeä, mutta kiireen takia en ehtinyt viimeistellä niitä haluamallani tavalla.

Vesiväri tuotti tekniikkana aluksi ongelmia, sillä en nykyään juuri käytä vesivärejä kuvieni värityksessä. Olen kuitenkin tyytyväinen aikaan saamiini väreihin, etenkin punainen väri toistuu kuvituksessani mielestäni vahvasti.

Perehtyminen suomalaisten kuvittajien ja Zachris Topeliuksen sadun maailmaan on ollut erittäin antoisaa. Kuvani suomalaisen kuvituksen historian vaiheista sekä kuvitusten tekoon liittyvistä teknisistä kysymyksistä on selkeytynyt huomattavasti tämän opinnäytetyön varjolla.

Lähteet

Hatva, Anja (1993) Kuvittaminen. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Karjalainen, Juho (1984) Kivipiirros/litografia. Jyväskylä: Luova Grafiikka ry.

Klinge, Matti 1997. Topelius, Zachris (1818–1898). Biografiakeskus <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/2854/>> (luettu 31.1.2014).

Laukka, Maria (1989) Tove Jansson. Kanerva, A., Lange, K., Laukka, M. (toim.). Mielikuvia: suomalaisia lastenkirjankuvittajia/Images: Finnish illustrators of children's books. Porvoo: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.

Laukka, Maria 1993. Martta Wendelin oli ihanteiden vahvistaja ja taitava pelkistäjä. Helsingin Sanomat <<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1353053328579>> (luettu 20.11.2014).

Meggs, Philip B. (1998) A History of Graphic Design. Yhdysvallat: John Wiley & Sons Inc.

Mattila, Pentti 2012. Kirjapainoalan historiaa. Uusi Suomi <<http://penttijuhanipuheen-vuoro.uusisuomi.fi/112963-kirjapainoalan-historiaa>> (luettu 20.11.2014).

Peedu, Helena (1985) Suomalaisen lastenkirjankuvituksen varhaisvaiheita 1847–1882. Laukka, Maria (toim.). Satujen saari: Suomalaista lastenkirjataidetta 1847–1960. Tampere: Pekka Hakanen Ky.

Reitala, Aimo 1997. Edelfelt, Albert (1854–1905). Bibliografiakeskus <<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3217/>> (luettu 29.10.2014).

Rudolf Koivun ystävät ry. Kuvittaja <<http://www.rudolfkoivu.fi/kuvittaja.html>> (luettu 20.11.2014).

Rämö, Marjo 5.12.2013. Rudolf Koivu ei pitänyt kuvitustyötään taiteena. Uusimaa <<http://www.uusimaa.fi/artikkeli/269381-rudolf-koivu-ei-pitanynt-kuvitustyotaan-taiteena>> (luettu 13.11.2014)

Suomen Taidegraafikot Ry. Puupiirros <<http://www.taidegraafikot.fi/Taidegrafiikka-kohopaino.html>>

(luettu 30.10.2014)

Svenska litteratursällskapet i Finland. Lastenkirjallisuus. [Zacharias Topelius Skrifter] <<http://www.topelius.fi/index.php?docid=73>> (luettu 25.8.2014).

Wikipedia 2014a. Kuvakirja <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvakirja#cite_note-17> (luettu 29.10.2014).

Wikipedia 2014b. Offset printing <http://en.wikipedia.org/wiki/Offset_printing> (luettu 20.11.2014).

Kuvalähteet

- 1 Topelius, Emilie. Saatavuus: <http://www.topelius.fi/press/pressbilder/3_full.jpg> (haettu 25.8.2014).
- 2 Godenhjelm, Berndt Abraham. Laukka ym. (1985) Satujen saari: suomalaista lastenkirjaita 1847–1960. Tampere: Pekka Hakanen Ky.
- 3 Frosterus-Såltin, Alexandra. Saatavuus: <http://www.topelius.fi/press/pressbilder/4_full.jpg> (haettu 25.8.2014).
- 4 Edelfelt, Albert. 1877. Saatavuus: <<http://www.ateneum.fi/fi/albert-edelfelt-kuningatar-blanka>> (haettu 22.10.2014).
- 5 Edelfelt, Albert. Topelius, Z. (1930) Lukemisia lapsille: seitsemäs kirja, suomalaisten ja ruotsalaisten taiteilijain kuvittama painos. Porvoo, WSOY.
- 6 Frosterus-Segerstråle, Hanna. Saatavuus: <http://www.topelius.fi/illustrations/2/press_71.jpg> (haettu 22.10.2014).
- 7 Soldan-Brofeldt, Venny. Topelius, Z. (1982) Lukemisia lapsille 2 (vuosina 1906–1907 ilmestyneen kaksiosaisen laitoksen toisen osan näköispainos). Porvoo, WSOY.
- 8 Edelfelt, Albert. Saatavuus: <<http://kokoelmat.fng.fi/app?si=A+II+1519%3A11&lang=se>> (haettu 24.10.2014).
- 9 Koivu, Rudolf. Jaatinen, Sanna (1992) Rudolf Koivun satuja ja tarinoita: Topelius, Z., Adalmiinan helmi. Porvoo, WSOY.
- 10 Koivu, Rudolf. Topelius, Z. (1931) Z. Topeliuksen kootut teokset IX: Lukemisia lapsille, niteet I–IV. Porvoo, WSOY.

- 11 Wendelin, Martta. (1955) Lukemisia lapsille III. Porvoo, WSOY.
- 12 Jansson, Tove. Saatavuus: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/fi/e/e1/Kuka_lohduttaisi_Nyyti%C3%A4.jpg> (haettu 20.11.2014).
- 13 Danning, Alf. Topelius, Z. (1952) Pikku Lauri ja muita satuja. Helsinki, Kustantamo Kuvataide.
- 14 Danning, Alf. Topelius, Z. (1952) Pikku Lauri ja muita satuja. Helsinki, Kustantamo Kuvataide.
- 15 Edelfelt, Albert. Topelius, Z. (1982) Lukemisia lapsille 1 (vuosina 1906–1907 ilmestyneen kaksiosaisen laitoksen ensimmäisen osan näköispainos). Porvoo, WSOY.
- 16 Wendelin, Martta. Topelius Z. (1955) Lukemisia lapsille III. Porvoo, WSOY.

Topeliusta kuvittaneita suomalaisia aikajärjestyksessä 1847–1952

1800-luku:

Emilie Topelius (1847)

- Topelius, Z.: Sagor för barn I. A.W. Gröndahl 1847
- Z. Topeliuksen satujen kuvituksia EOS-lehteen vuosina 1854–66 (oletettavasti)

Berndt Abraham Godenhjelm (1848–1866)

- Topelius, Z.: Sagor för barn II 1848, III 1849, IV 1852. Wasenius
- EOS-lehti 1854–1866

Robert Wilhelm Ekman (1854–1866)

- EOS-lehti 1854–1866

Alexandra Frosterus-Såltin (1860–1882)

- Topelius, Z.: Sagor I, 2. painos. Wasenius 1860
- Topelius, Z.: Läsning för barn. 4. boken. Lekar, visor och sagor. Edlund 1871
- Topelius, Z.: Barnens sommar på landet. Edlund 1878 & 1879
- Topelius, Z.: Lasten kesäinen elämä. Edlund 1882

Albert Edelfelt (1871–1907)

- Topelius, Z.: Läsning för barn. Fjerde boken. G.W. Edlund 1871
- Topelius, Z.: En resa i Finland. G.W. Edlund 1873
- Topelius, Z.: Läsning för barn. 5. Boken: Sagor, visor och lekar. 1880 + August Malmström
- Topelius, Z.: De gamlas kadrill på de ungas bröllop. Jul-rosor. Skandinavisk julklapp 1888
- Topelius, Z.: Välskärin kertomuksia I. WS 1896
- Topelius, Z.: Fältskärens berättelser. Bonniers, Stockholm 1899 + Carl Larsson
- Topelius, Z.: Läsning för barn I-VIII. Taiteilijapainos. Bonniers, Stockholm 1901–03. (osuus)
- Topelius, Z.: Läsning för barn. Hagelstam 1901–03. (osuus)
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille. Taiteilijapainos. WS 1904–07. (osuus)

Hanna Frosterus-Segerstråle (1895)

- Topelius, Z.: Annas sommar. WS 1895
- Topelius, Z.: Annan kesä. WS 1895

Alex Federley (1897–1899)

- Topelius, Z.: Barnen och julgranen. Julhelsning 1897 (lehtikuvitus)
- Topelius, Z.: Ädel sådd. 1899
- Topelius, Z.: Jaloa kylvöä. WS 1899

Venny Soldan-Brofeldt (1898–1907)

- Topelius, Z.: Lehtisiä mietekirjastani. (blad ur min tänkebok.) WS 1898
- Topelius, Z.: Läsning för barn. Taiteilijapainos. Hagelstam 1901–03 (osuus)
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille. Taiteilijapainos. WS 1904–07 (osuus)

1900-luku:

Albert Gebhard (1901–1907)

- Topelius, Z.: Läsning för barn. Taiteilijapainos. Hagelstam 1901–03 (osuus)
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille. Taiteilijapainos. WS 1904–07 (osuus)

Eero Järnefelt (1901–1907)

- Topelius, Z.: Läsning för barn. Taiteilijapainos. Hagelstam 1901–03 (osuus)
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille. Taiteilijapainos. WS 1904–07 (osuus)

Väinö Blomstedt (1901–1907)

- Topelius, Z.: Läsning för barn. Taiteilijapainos. Hagelstam 1901–03 (osuus)
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille. Taiteilijapainos. WS 1904–07 (osuus)

Rudolf Koivu (1919–1924)

- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille I. WS 1919
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille II. WS 1921
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille IV. WS 1924

Alexander Paischeff

- Topelius, Z.: Koivu ja tähti. Kuvataide (julkaisuvuosi ei tiedossa)

Martta Wendelin (1931)

- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille I–IV. WS 1931 + Rudolf Koivu
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille VI. 5. painos. WS 1931
- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille VIII. 5. painos. WS 1931

Maija-Liisa Austi (1931)

- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille V. WS 1931

Unto Kaipainen (1931)

- Topelius, Z.: Lukemisia lapsille VII. 5. painos. WS 1931

Gunnel Wahlfors (1942)

- Topelius, Z.: Pikku Lassi. WS 1942

Eeli Jaatinen (1944)

- Topelius, Z.: Sampo Lappalainen. WS 1944

Alf Danning (1944–1952)

- Topelius, Z.: Maamme kirja. Vanha kuvitus koottu ja yhtenäistetty 1944
- Topelius, Z.: Lasse liten och andra sagor. Lindquist 1949
- Topelius, Z.: Pikku Lauri ja muita satuja. Kuvataide 1952

Kuvittajaluettelon lähde (1847–1952):

Laukka, M. (toim.), Kuivasmäki, R., Peedu, H., Salonen, M. (1985) Satujen saari: suomalaista lastenkirjataidetta 1847–1960. Tampere: Pekka Hakanen Ky.

Uudempia kuvituksia:**Maija Karma (1984)**

- Topelius, Z.: Vattumato. Otava, Helsinki, 1984
- Topelius, Z.: Adalminan helmi. Tammi, Helsinki, 1990

Ulla Vaajakallio (1990)

- Topelius, Z., Irja Lappalainen (alkuperäisten tekstien pohjalta suomeksi kertonut): Topeliuksen satuaarteet. Otava 1990

Risto Suomi (2013)

- Topelius, Z., Kirsti Mäkinen (kertoja): Topeliuksen lukemisia lapsille. WSOY 2013